

12. **Thurow L.** *Greating Wealth*. – London: Ncholas Brealey / Thurow l. 1999. – P. XY-XYI.
13. **Боднар І.Р.** Тенденції розвитку інформаційного суспільства / І.Р. Боднар // Вісник Львівської комерційної академії. Сер.: Економічна. – Львів : Вид-во ЛКА. – 2008. – Вип. 28. – С. 80-84.
14. **Гальчинський А.С.** Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: Методологічні аспекти / А.С. Гальчинський; Ін-т стратегічних оцінок. – К. : Вид-во "Либідь", 2006. – 312 с.
15. **Кульчицький Б.В.** Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація : монографія / Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 352 с.
16. **Долан Э. Дж.** Рынок: микроэкономическая модель : пер. с англ. / под ред. Б. Лисовика, В. Лукашевича и др. / Э.Дж. Долан, Д. Линдсей. – СПб., 1992. – 496 с.
17. **Чухно А.** Нова економічна політика (теоретико-методологічні засади) / А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 15-22.

УДК 330.83

Здобувач В.Ю. Зих – Львівська КА

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ГАЛИЧИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Здійснено концентрований аналіз основних джерел дослідження господарської самоорганізації українців у Галичині у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. Встановлено, що особливу групу джерел становлять спогади сучасників та безпосередніх учасників господарського життя на західних українських землях міжвоєнного часу, які опубліковані переважно в діаспорі. Вони допомагають відтворити дух та соціально-економічну атмосферу того часу, подають нам важливі деталі національно-економічного розвитку.

Competitor V.Yu. Zyh – L'viv commercial academy

Economical selforganization general sources analyses of Ukrainians in Galychyna at the second part XIX- first part of XX centuries

It is realizes the concentrated analyses of general researches of economical selforganization of Ukrainians in Galychyna at the half second XIX- half first XX centuries in Ukrainian economical-history science in the article. It is set that the special group of sources is made by flashbacks of contemporaries and direct participants of economic life on western Ukrainian earths of intermilitary time, which is published mainly in a diaspore. They help to reproduce a spirit and socio-economic atmosphere that time, give us important details nationally economic to development.

Вступ. Феномен українського підприємництва в Галичині у 2-й пол. ХІХ – 1-й пол. ХХ ст. в умовах чужих держав став наслідком еволюційного поступу національно-інституційної самоідентифікації. Саме завдяки розбудові власних інституцій громадянського суспільства став можливим феномен економічної самоорганізації та утвердження українцями своєї автономності щодо державних органів Австро-Угорщини, а згодом – Польщі. У надзвичайно складних соціально-економічних та політичних умовах, спричиненими іноземним поневоленням, відбувається становлення західноукраїнської кооперації та приватного підприємництва, що створювало економічний фундамент національного самозбереження. Опановуючи підприємницьку сферу,

українці посилювали свій вплив у містах та формували сприятливий економічний ґрунт для рідного селянства, створювали собі робочі місця, підтримували рідну культуру та освіту. Водночас відбувався вкрай важливий процес формування середнього стану власників, без якого неможливо уявити повноцінну націю. Розгортання українського господарського руху посилювало віру українства у свої сили та вселяло надію на відновлення своєї державності.

Постановка завдання. Дослідження проблеми господарської самоорганізації українців в Галичині у 2-й пол. XIX – 1-й пол. XX ст. потребує використання широкого кола архівних, мемуарних джерел та тогочасної періодики. **Метою цього дослідження** є узагальнений аналіз основних джерел.

Результати. Серед основних джерел дослідження проблеми можна виокремити: матеріали із фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові), Державного архіву Львівської області (далі – ДАЛО), Державного архіву Івано-Франківської області (далі – ДАІФО) та Державного архіву Тернопільської області (далі – ДАТО); українські та польські періодичні видання зазначеного періоду, а також мемуарні видання.

Найбільше архівних матеріалів, використаних у роботі, почерпнуто із фондів ЦДІА України у м. Львові та ДАЛО. Поміж них найбагатшим на факти, які стосуються досліджуваної теми, є фонд 294 [1-2], що містить чимало документів про діяльність "Пром-Банку" та інвестованих ним приватних промислових підприємств, які належали українцям. Про активну інвестиційну діяльність банку свідчить статистика основних капіталів львівського заводу рослинної олії "Оліярня", винниківського заводу металевих виробів "Сталь", лісохімічного заводу "Якторівка" у Верхньому Синевидному, львівської фабрики паперових виробів "Топ", деревообробного комбінату з промисловим млином "Буг" поблизу Сокаля та вапняного заводу "Вапно" у Розваді. У цьому ж фонді знаходимо матеріали про участь "Пром-Банку" в організації оптової бази для самостійного купецтва "Гурт".

Помітна роль у фінансово-кредитному забезпеченні західноукраїнського підприємництва належала одному із найстаріших українських банків – "Земельному Банку Гіпотечному". У фонді відомого українського громадсько-політичного діяча, письменника Осипа Назарука (Ф.359) [3-4] є матеріали про діяльність цього банку та історію його виникнення. Про успішну діяльність цієї інституції та тісну співпрацю з рідною торгівлею та промислом свідчать цифри балансових звітів, які містяться у фонді. Тут же ми віднайшли зображення герба СУКу, в основу якого покладено національний герб України у поєднанні із символами купецтва. Його поміщено на запрошенні взяти участь у Святі українського купецтва.

Зміцненню позицій українського міщанства в асимільованих містах краю сприяла діяльність кооперативного банку "Міщанський Союз Кредитовий", який розгорнув будівельну ощадну акцію, про що інформує нас бюлетень, поміщений у матеріалах згаданого фонду. Статут цієї інституції та Торгово-промислового банку міститься у фонді Наукового товариства ім. Шевченка (Ф.309) [5-6]. "Міщанський Союз Кредитовий" не тільки надавав пози-

ку на будівництво житла українським міщанам, а й підтримував дешевими кредитами українське ремісництво. Про масштаби та значення діяльності Товариства "Ощадність" у акумуляції національного капіталу довідуємося із його "Обіжника" та інших матеріалів фонду 682 [7].

Із матеріалів фонду "Центральної адміністрації столичних маєтків" (Ф.409) [8-9] дізнаємося про фінансові операції "Земельного Банку Гіпотечного" та про діяльність львівської приватної кондитерської фабрики "Фортуна Нова". Ми виявили справи, які стосуються орендування фабрикою приміщень та результатів перевірки фінансово-господарської діяльності цього підприємства як кредитора греко-католицької митрополії. Фінансово-кредитні питання висвітлюють також документи управи цієї фабрики, які зберігаються у фонді 628 [10]. Становлення українського підприємництва у міжвоєнну добу відбувалося в умовах нагнітання антиукраїнської істерії в польському суспільстві шовіністичною пресою. Яскравим підтвердженням цьому слугують архівні справи із фонду редакції газети "Діло" (Ф.779) [11].

Фонд галицького намісництва у Львові (Ф.146) [12, 13] допомагає з'ясувати значення для господарського руху "Народної торгівлі" та непрості взаємовідносини між кооперацією та приватними підприємцями. Значний обсяг інформації про всебічну діяльність Станового товариства українських купців і промисловців ми почерпнули із матеріалів, які зберігаються в ЛОДА. Вони зосереджені у фонді 1 [14], сторінки якого розкривають нам важливі деталі, пов'язані із історією виникнення "Пром-Банку", а також із галузево-територіальною структурою СУКіПу та його чисельним складом.

Значну частину архівної бази дослідження становлять матеріали, які вдалося виявити в ДАТО у фонді Тернопільського воєводського управління (Ф.231) [15-16]. У доповідях повітових староств воєводському уряду містяться докладні дані про персональний склад керівництва філій СУКіПу із зазначенням віку, професії та партійної належності кожного члена проводу. Наприкінці кожної доповіді поміщено короткий аналіз рівня політичної лояльності філії. За такою ж формою складено доповідні повітових староств про осередки Товариства українських ремісників, промисловців і торговців "Зоря". Серед реєстраційних документів ми виявили видання статутів згаданих товариств, які становлять неабияку як першоджерела цінність. Про зростання українського приватництва свідчать факти заснування власних гуртівень. На території колишнього Тернопільського воєводства, як впливає із матеріалів фонду, такі гуртівні виникають, зокрема, у Глинянському та Перемишлянському повітах. справи фонду інформують також про роботу українських приватних підприємств у Тернополі, серед яких найбільшим було торгово-промислове підприємство братів Петра та Івана Майків, м'ясні вироби якого користувались популярністю не тільки на теренах краю, але й за кордоном.

Картину розгортання західноукраїнського господарського руху допомагають відтворити також матеріали фонду Станіславівського воєводського управління ДАІФО (Ф.2) [17-18]. У звітах Коломийського, Косівського, Рогатинського, Стрийського та Станіславівського повітових староств йдеться про заснування у цих регіонах філій СУКіПу, щорічні збори повітових осередків,

про склад проводу, належність його окремих членів до політичних партій та загальну характеристику їхньої політичної благонадійності. Повітові старости інформували також воєводське управління про конкретні заходи філій СУКіПу, як наприклад, організацію у Станіславові першого Свята покровителя українського купецтва св. Юрія. Помітне місце в цих інформаціях займає спроба видання у Коломиї фахового часопису "Український купець", яка була малоуспішною у зв'язку із фінансовими труднощами та політичними розходженнями між його видавцями. Заслужують на увагу також факти, пов'язані із діяльністю у Стрию українського приватного підприємства з переробляння шкіри (гарбарні), яке було обладнане модерними машинами. Окремий блок становлять матеріали про діяльність філій Товариства "Зоря", яке захищало інтереси дрібних приватних підприємців. Це здебільшого також звіти повітових старост, які інформують воєводський уряд про осередки Товариства за вже згадуваною встановленою формою.

Дослідження було б неможливим без детального опрацювання двох найголовніших кооперативних видань – "Господарсько-кооперативного часопису" та теоретичного журналу Ревізійного союзу українських кооператив (РСУК) "Кооперативної республіки". Перше видання (двотижневик) завдяки поміркованій позиції редакції мало переважно інформативний характер та зваженіше реагувало на непорозуміння, що виникали поміж двома таборами. "Кооперативна Республіка", яка перебувала під великим впливом ортодоксів "кооперативного соціалізму", нерідко друкувала статті, які заперечували приватне підприємництво, аргументуючи це політичними гаслами соціалістичного спрямування. Загалом же, якщо абстрагуватися від полемічної спрямованості антиприватницького характеру обох видань, варто відзначити їх непересічний вклад в економічну думку того часу та й у створення потужного українського господарсько-кооперативного руху, з яким змушений був рахуватися польський окупаційний режим.

У дослідженні проаналізовано обширний масив інформації, опублікованої у тогочасній українській та польській періодиці. Детально опрацьовані матеріали фахового часопису СУКіП "Торговля і промисл", який виходив два рази на місяць впродовж 1934-1939 рр. Сто дев'ятнадцять номерів цього видання, які вийшли у світ протягом п'яти передвоєнних років, становлять надзвичайно цінне документальне джерело, що містить стенографічні звіти щорічних загальних зборів СУКіПу та "Пром-Банку", чимало аналітичних матеріалів про стан та перспективи української приватної торгівлі та промислу, детальну інформацію про діяльність секцій та філій станової організації, фахові поради та консультації для українських приватників. Часопис публікував й глибокі теоретичні статті, які розкривають роль та місце приватницького руху у національному відродженні краю, його ідейні засади, матеріали про світовий економічний досвід та історію українського купецтва з найдавніших часів. У тематиці "Торговлі і промислу" вагоме місце займали проблеми розвитку різних галузей. Це пояснювалося тим, що в українській торгівлі домінувала споживча галузь (бранжа). Часопис надавав голос фахівцям у різних галузях торгівлі й промисловості, а також передруковував інформацію з

польської та іншої іноземної преси. Серед публікацій варто виокремити фахові статті про шкіряне виробництво, виробництво скла, особливості деревообробного промислу та меблярство, про торгівлю насінням та текстильними виробами тощо.

У полі зору "Торговлі і промислу" були не тільки проблеми міських приватників, але й розвиток самостійного сільського крамарства. Для цього в часописі було відведено окрему "Сторінку сільського крамаря", де розглядали питання пожвавлення приватної торгівлі у селі, освоєння нових сфер діяльності, які опанували чужинці, підтримки патріотичних організацій та "Рідної школи", стосунків із сільською кооперацією тощо. Допомагають відтворити картину української сільської приватної торгівлі дописи з місць.

Незважаючи на те, що польський уряд обмежив діяльність СУКіПу територією трьох галицьких воєводств, зв'язок з українськими приватниками інших етнічних територій здійснювався через його пресовий орган. Стан національного приватництва на Волині, Холмщині та Підляшші висвітлювала "Волинська сторінка" часопису. Власним кореспондентом двотижневика на Волині був місцевий купець О. Миколайський, публікації якого завжди відзначалися інформаційною насиченістю та аналітичністю.

Особливою популярністю серед наших купців і промисловців користувалися матеріали, надруковані під рубрикою "Податкові актуалії". Фахівці в галузі податкової справи детально розтлумачували у публікаціях зміст та особливості тогочасного податкового законодавства, що допомагало приватникам вміло вести свою справу та уникати податкової заборгованості.

Часопис відіграв особливу роль у пропаганді дрібноощаднестевої акції "Пром-Банку", невпинно наголошуючи на її винятковому значенні для акумуляції національного капіталу шляхом внутрішньої капіталізації. Він став пресою трибуною банку, агітуючи спочатку за його створення, а потім детально інформуючи купців і промисловців про його діяльність. Найбільше публікацій про масову дрібну ощадність належить перу одного із керівників "Пром-Банку" Я. Гайвасу. Регулярно звітував про роботу приватницького банку на сторінках видання його засновник та директор А. Мілянч. Його аналітичні кварталні звіти містять чимало цікавих цифр та діаграм. Двотижневик СУКіПу знайомить нас також із діяльністю інших фінансово-кредитних установ, які підтримували національне приватне підприємництво, зокрема, таких як: "Земельний Банк Гіпотечний", "Міщанський Союз Кредитовий", Українська католицька безвідсоткова каса "Самопоміч" у Перемишлі та Волинський "Торговельний Банк "Стир". Інформаційна насиченість кожного номера "Торговлі і промислу" є настільки великою, що кожен із них становить значну наукову цінність.

Про особливості першого десятиліття діяльності СУКу найповніше інформує "Торговельно-промисловий альманах", приурочений десятилітньому ювілеєві станового купецького товариства [19]. На його сторінках поміщені рішення щорічних зборів СУКіПу, інформація про склад управи та керівних органів секцій товариства, про відкриття нових філій та їхній персональний склад станом на 1933 р. Ця порівняно невелике за обсягом видання насправді

має енциклопедичний характер, що містить дані, які стосуються як історії галицького купецтва у княжу добу, так і інформацію про кожну купецьку станицю у галицьких селах і містах на початку 30-х років XX ст. Заслужовують на увагу й статті, присвячені історії відродження галицького купецтва, у яких подані біографічні дані піонерів західноукраїнської торгівлі кінця XIX – початку XX ст. та відтворено історичні подробиці перших спроб станової організації українських купців у 1906 та у 1918 рр.. В умовах відсутності фахової преси та літератури альманах робить спробу заповнити інформаційний вакуум, публікуючи статті, присвячені значенню та правилам ведення підприємцем бухгалтерії (книгочинства), ролі банку як чинника розвитку торгівлі і промислу, а також проблемам світової торгівлі. Завершує видання "Список членів Товариства "Союзу Українських Купців" у Львові", у якому вказані почесні члени організації та прізвища звичайних членів в алфавітному порядку разом із адресою фірми та її назвою.

Доповнюють картину першого періоду діяльності станового товариства часописи "Український купець, імпортер, експортер", який виходив друком в Ужгороді, "Торговля і промисл" та "Український купець", які почали виходити в Коломиї, що були спробами організації єдиного пресового органу Союзу. Незважаючи на те, що з огляду на фінансові труднощі та проблеми організаційного характеру вийшли у світ лише перші номери цих видань, кожне із чисел має важливе джерельне значення як документ того часу, який відтворює особливості становлення фахової організації у другій половині двадцятих років. "Український купець, імпортер, експортер", перше число якого вийшло у травні 1926 р. стараннями підприємця та видавця І. Вислоцького як офіційний орган СУКу, ставив собі за мету об'єднати зусилля українських купців Польщі, Румунії та Чехословаччини. У часописі трапляються статті, які роз'яснюють основну мету та завдання приватно-купецької організації та переваги організованих купців разом із анкетною заявою для вступу до СУКу. У 1929 р. у Коломиї почергово було зроблено дві спроби видання приватницького часопису, внаслідок чого з'явилося лише декілька чисел цих видань. Цікаво, що структура коломийської "Торговлі і промислу" із головним редактором З. Куриловичем будувалася за таким же принципом, як і однійменне видання В. Нестеровича, що почало регулярно виходити, починаючи із 1934 р., тобто тут поряд із офіційною інформацією СУКу публікувалися статті, які торкалися проблем різних галузей, податкових реалій, діяльності Торговельно-промислової палати, економічного стану польської держави тощо. Характерною рисою іншого коломийського видання, а, власне, "Українського купця" М. Ковалюка було переважання у ньому статей ідейно-теоретичного змісту. В обох часописах обговорювалися питання взаємин приватного та кооперативного секторів національно-господарського руху, що свідчило про зростання їхньої актуальності.

Не стояла остронь щодо питань українського господарського руху й одна із найбільших та найвпливовіших газет у Галичині – щоденник "Діло". На сторінках цього поважного видання не раз лунали голоси відомих українських діячів про потребу розширення українського міщанського стану шля-

хом розбудови рідної торгівлі, промислу та ремісництва. Як продовження справи національно-визвольних змагань розглядав розбудову української торгівлі та промислу відомий економіст І. Шимонович, пропагуючи цю ідею у своїх публікаціях в часописі. Редакція "Діла" охоче надавала газетну площу для публікацій матеріалів про загальні збори СУКу після створення організації, сприяючи зростанню її популярності. Така практика знайшла своє продовження і в наступні роки. Газета прагнула постійно інформувати про кожний успіх українських приватників та зростання їхнього впливу в господарстві краю. На шпальтах українського щоденника розгорнулася гостра полеміка з приводу ідейно-світоглядних засад кооперативного та приватницького руху. До заслуг часопису варто віднести обстоювання спільних завдань, які покликані були здійснювати приватницький та кооперативний сектори західноукраїнської економіки задля розбудови економічного фундаменту майбутньої незалежності українців. Це відповідало центристському спрямуванню "Діла", домінуючий вплив на яке мало Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Таким чином, заслуги найстарішої української газети в обстоюванні інтересів самостійних українських підприємців та її інтеграційна роль у консолідації українського господарського руху міжвоєнного часу є незаперечною.

Невпинно в обороні українських підприємців стояла громадянсько-політична газета "Новий час", видавцем якої був довголітній член СУКіПу І. Тиктор. Її співробітництво із СУКіПом було тривке від часу заснування Союзу аж до початку Другої світової війни. У період загострення взаємин із кооперацією, спричиненого антиприватницькою кампанією, розпочатою радикальними елементами у кооперативному русі, "Новий час" виступив із низкою публікацій, тональність яких була не менш рішучою та категоричною, що змусила "Торговлю і промисл" виступити із заявами про недопустимість відвертого антагонізму та потреби пошуку шляхів співпраці між обома таборами.

Наше дослідження було б неповним та однобічним без залучення до аналізу його предмета тогочасних польських видань. Серед загалу польської періодики вирізнявся своєю поміркованістю та толерантністю тижневик польських українців "Biuletyn polsko-ukrainski". Відзначаючи недоліки раннього етапу формування українського купецько-промислового стану, цей часопис водночас зазначав, що українське приватництво активно працює над виробленням концептуальних засад свого руху, що знаходить своє віддзеркалення у фаховому часописі "Торговля і промисл". Допмагають з'ясувати конкретні питання нашої теми дослідження, що стосуються аналізу офіційної статистики економічних процесів та національної політики Варшави на "східних кресах", загальнопольські видання "Wiadomosci statystyczne" і "Sprawy narodowosciowe". Переважна ж частина польських часописів, які перебували під безпосереднім впливом політичних партій, тенденційно трактували будь-які прояви українського відродження.

Особливу групу джерел становлять спогади сучасників та безпосередніх учасників господарського життя на західноукраїнських землях міжвоєнного часу, які опубліковані переважно в діаспорі [20-21]. Вони допомага-

ють відтворити дух та соціально-економічну атмосферу того часу, подають нам важливі деталі національно-економічного розвитку.

Висновок. Таким чином, використання різноманітних джерел у нашому дослідженні дає змогу уникнути однобічності у висвітленні теми та сприяє об'єктивному підходу до визначення основних тенденцій становлення інституційного поля господарської самоорганізації українців у Галичині у 2-й - пол. IX – 1-й пол. X ст.

Література

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 294, оп. 1, спр. 98.
 2. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. спр. 288.
 3. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 359, оп. 1, спр. 367.
 4. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. спр. 488.
 5. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 204.
 6. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. спр. 2856.
 7. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 682, оп. 1, спр. 94.
 8. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 409, оп. 1, спр. 179.
 9. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. спр. 652.
 10. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 628, оп. 1, спр. 36.
 11. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 779, оп. 1, спр. 71.
 12. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 146, оп. 58, спр. 175.
 13. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. спр. 1754.
 14. Державний архів Львівської області. – Ф. 1, оп. 51, спр. 1202.
 15. Державний архів Тернопільської області. – Ф. 231, оп. 1, спр. 3526.
 16. Державний архів Тернопільської області, спр. 6106.
 17. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2, оп. 3, спр. 372.
 18. Державний архів Івано-Франківської області, оп. 10, спр. 80.
 19. Торговельно-промисловий альманах. З нагоди 10-ліття існування "Союзу Українських Купців". – Львів : Накл. СУК, 1934. – 78 с.
 20. Бережанська земля // Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто : Вид-во НТШ, 1970. – 877 с.
 21. Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина // Регіональний історично-мемуарний збірник. – Філадельфія : Вид-во НТШ, 1983. – Т. III. – 305 с.
-